earthed. They consisted of hammered poles and stakes as well as planks or stones laid against them. The unearthed wooden constructions have been preliminarily dated to the 17th–18th centuries. This dating was confirmed by an iron artillery ball (Fig. 3), found near the poles of the bastion's flank, which comes from the assault on Klaipėda castle during 1–3 July 1757.

In surveying the site of the castle's E moat that was filled in during the second half of the 20th century and is being restored, only isolated 18th–20th-century artefacts were discovered. After two test pits (a total area of 11.07 m²) were excavated to the N of the castle near the building at Žvejų St. 8A, the construction of this building's foundation (Fig. 4) was determined. 19th-century river bank reinforcements, which consisted of four rows of wooden stakes (Fig. 5), were discovered in the 27 m² area excavated to the NW of the castle between the building at Žvejų St. 24 and the river Danė.

Aušra Zalepūgienė,
Robertas Zilinskas

Pilaitės piliavietė

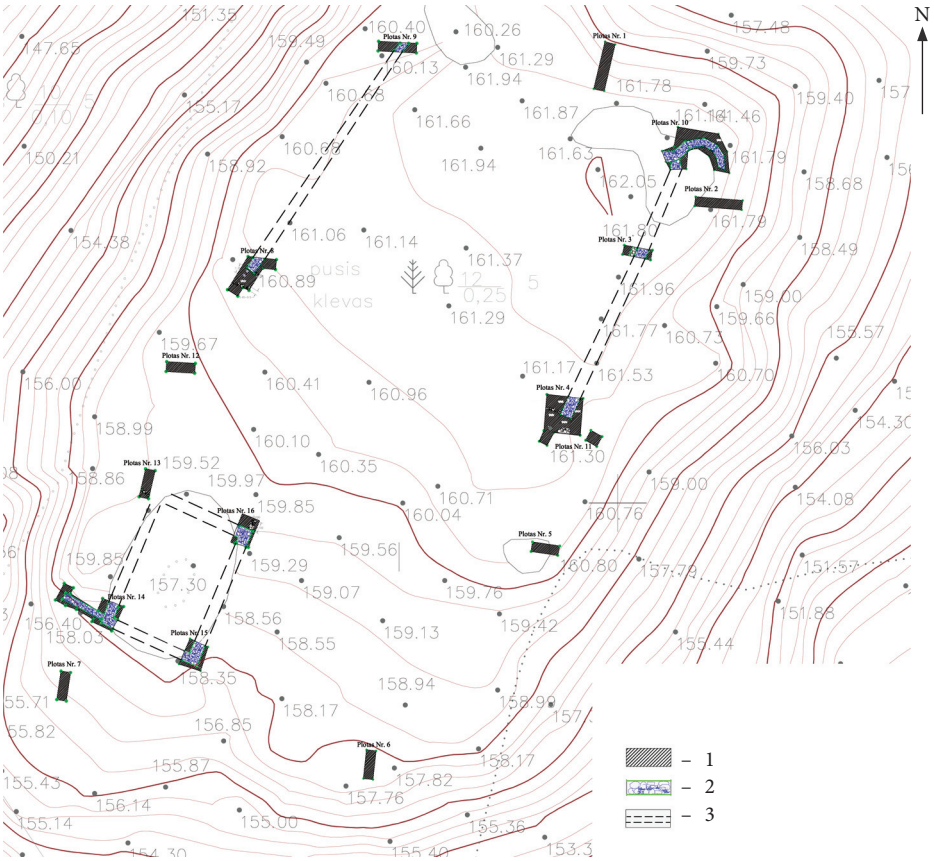
Pilaitės piliavietė (A1615) yra Vilniaus miesto teritorijoje, tarp Viršuliškių ir Pilaitės mikrorajonų, šalia patvenkto Sudervės upelio, jo kairiajame krante. Istorinių duomenų apie piliavietę nerasta, išskyrus istoriko M. Balinskio teiginį, kad čia stovėjusi mūrinė pilis, kurią valdė Sudervės Viršilos (Baliński M., *Starożytna Polska*, Warszawa, 1846, t. III, p. 201–202).

1995 m. Pilaitės piliavietės teritorijoje žvalgomuosius archeologijos tyrimus atliko Z. Baubonis. Tyrinėta kalvelė, esanti 35 m į ŠR nuo piliavietės, už įlomės. 12 m² plote aptiktas 32–48 cm storio XVII a. II pusės – XVIII a. kultūrinis sluoksnis, atkastos ŠV–PR kryptimi stovėjusio medinio pastato lygiagrečiai ėjusių 2 sienų liekanos. Pastato ŠV dalyje aptiktas plūkto su degėsiais molio krosnies padas (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 197).

1996 m. piliavietę tyrinėjo A. Kuncevičius. Aikštelės ŠR pakraštyje, kur matėsi mūro pėdsakų, ištirtas 5x5 m dydžio plotas, nustatyta, kad čia būta nedidelio bokštelio. Surasti koklių ir keramikos fragmentai datuoti XVI–XVII a. riba – XVII a. pradžia. Tyrimai parodė, kad čia būta įtvirtintos (?), maždaug XVI a. viduriu – XVII a. pradžia datuojamos dvarvietės (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 314–315).

2008 m. KPIP Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Kultūros paveldo skyriaus užsakymu Pilaitės piliavietės archeologiniai tyrinėjimai atnaujinti. 2008 m. buvo numatyta parengti piliavietės sutvarkymo projektą, įrengiant takus, laiptus, stendus bei konservuoti piliavietės mūro liekanas. Tyrimų metu piliavietės aikštelės Š, P, R ir V pakraščiuose buvo ištirta 16 perkasų, kurių bendras plotas 101 m² (1 pav.). Jose aptiktas 0,4–1,6 m storio radiniais turtingas XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta žalia ar polichromine glazūra dengtų plokštinių, karnizinių koklių fragmentų, įvairios buitinės žiestos glazūruotos ir neglazūruotos keramikos.

Žvalgomųjų tyrimų metu 9 plotuose (plotai 3–4, 8–10, 13–16) atkasti piliavietės mūrų fragmentai. Piliavietės aikštelės R pakraštyje, 16 m atstumu vienas nuo kito tirtuose plotuose 3–4 10–30 cm gylyje rasti PR gynybinės sienos mūro fragmentai (2 pav.). Plote 3 atidengta 1 m ilgio, 1,25 m pločio jos atkarpa.

1 pav. Pilaitės piliavietės tyrimų planas: 1 – ištirti plotai; 2 – atidengti mūrų fragmentai; 3 – spėjami mūrai. R. Zilinsko brėž.

Fig. 1. Excavation plan for the Pilaitė castle site: 1 – excavated areas; 2 – unearthed wall fragments; 3 – suspected walls.

Išlikęs iki 90 cm aukščio mūro su grindiniu fragmentas. Iki 90 cm storio griuvenų sluoksnyje rasta polichrominių koklių fragmentų, melsvai glazūruotų profilinių grindų plytelių, buitinės žiestos keramikos dalių. Plote 4 atkasta ankščiau minėtos gynybinės sienos 2,36 m ilgio atkarpa. Ji 1,2 m pločio, išlikusi iki 1 m aukščio. Nuo šiame plote aptikto PR gynybinės sienos kampo atkasta 1,7 m ilgio, apie 50 cm pločio, iki 60 cm aukščio lauko riedulių eilė, išeinanti už tirto ploto V sienelės ribų. Ji interpretuotina kaip tvora ar medinio priestato pamatai.

Piliavietės aikštelės V pakraštyje, 25,9 m atstumu vienas nuo kito tirtuose plotuose 8–9 15–85 cm gylyje atkasti PV gynybinės sienos mūro fragmentai. Plote 8 gynybinės sienos iki 1,98 m ilgio dalis yra 1,1 m pločio ir išlikusi iki 1 m aukščio (3 pav.). Kultūrinio sluoksnio storis čia siekė iki 80 cm. Jame surinkta keletas

buitinės žiestos keramikos fragmentų. Plote 9 atkasta 1 m ilgio gynybinės sienos atkarpa. Ji 80 cm pločio, išlikusi iki 70 cm aukščio. Aplink sieną buvo iki 1,6 m storio griuvenų sluoksnis. Jame surinkta polichrominių, žaliai glazūruotų plokštinių, herbinių, karnizinių koklių fragmentų (4 pav.), buitinės žiestos keramikos šukių, kaltinių vinių, vitražinio stiklo rėmelio dalių (5 pav.) bei daug smulkių patinuoto stiklo šukių. Vienas įdomesnių radinių – persijotose žemėse aptiktas stiklo dirbinys (6 pav.).

Piliavietės aikštelės Š pakraštyje tirti 2 plotai (plotai 1, 10), tačiau tik viename (plotas 10) rasti mūrai. Plote 1 aptiktas iki 1,2 m storio griuvenų sluoksnis. Jame rasta buitinės žiestos keramikos ir koklių fragmentų. Dalis jų renesansiniai, datuojami XVI a. I puse (7–8 pav.). Plotas 10 tirtas aikštelės ŠR pakraštyje, 1996 m. tyrinėto bokštelio vietoje. Jame atkasti pusapvalio bokštelio mūro fragmentai ir jo susijungimas su Š (?) ir PR gynybinėmis sienomis (9 pav.). Bokšto mūrų storis – 0,95–1,1 m, aukštis – 0,5–1 m. Atkasto bokšto vidinis skersmuo siekia apie 4 m. Šiame plote kultūrinis sluoksnis buvo iki 80 cm storio. Jame rasta buitinės žiestos keramikos ir plokštinių koklių fragmentų.

Tyrimai vykdyti ir piliavietės aikštelės PV kampe, kur 1996 m. buvo rastos pastato mūrų sienų liekanos. Norėta atkasti šio pastato sienų kampus, nes iki šiol buvo neaiškus pastato dydis. Tyrimų metu surasti 3 stačiakampio 15x11 m dydžio pastato, orientuoto PV–ŠR kryptimi, sienų kampai (plotai 14–16). Plote 14 5–10 cm gylyje rastas pastato PV kampas. Atkastos ŠV sienos iki 2,4 m ilgio ir PV 1,4 m ilgio atkarpos. Jos apie 1,15 m pločio, atvalytos iki 85 cm aukščio. Plote nuo atkasto pastato PV kampo tęsiasi 4,68 m ilgio, apie 70 cm pločio, iki 40 cm aukščio plytų ir akmenų, rištų kalkių skiediniu, eilė, išeinanti už tirto ploto V sienelės ribų. Plote 15 apie 5 cm gylyje rastas pastato PR kampas. Atkastos PR sienos

2 pav. PR gynybinės sienos mūro fragmentas plote 4 iš PV. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 2. A fragment of the SE curtain wall in area 4 as viewed from the SW.

3 pav. PV gynybinės sienos mūro plote 8 fragmentas iš P. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 3. A fragment of the SW curtain wall in area 8 as viewed from the S.

0 5 cm

4 pav. XVII a. herbinio koklio fragmentas ir polichrominio koklio fragmentai iš ploto 9. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 4. A 17th-century armorial stove tile fragment and polychrome stove tile fragments from area 9.

0 3 cm

5 pav. Vitražinio stiklo rėmelis iš ploto 9. A. Zalepūgienės nuo

Fig. 5. A stained gla frame from area 9.

2,43 m ilgio ir PV sienos 1,8 m ilgio atkarpos. Jos apie 1,27 m pločio ir iki 85 cm aukščio. Pastato ŠR kampas rastas plote 16 (10 pav.). Atkastos ŠR sienos iki 1,7 m ilgio ir PR sienos 1,8 m ilgio atkarpos. Jos apie 1,2 m pločio, atvalytos iki 1,1 m aukščio. Nuo pastato ŠR kampo rasta 1,17 m ilgio, 50 cm pločio, apie 45 cm aukščio kalkių skiediniu rištų plytų ir akmenų eilė, išeinanti už tirto ploto Š sienelės ribų.

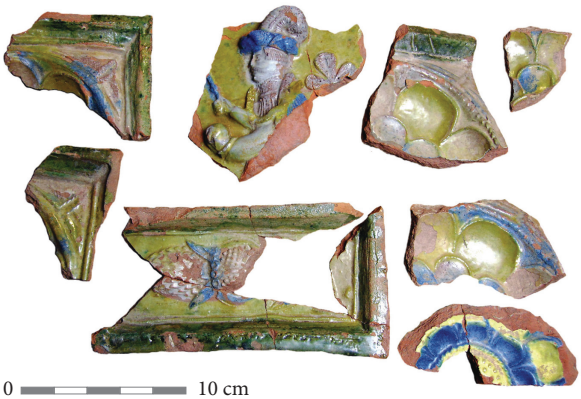
Atkasto pastato sienų (plotas 15) PR kampe matoma viena pasvirai paklota plytų eilė gali būti skliauto pėda, o ant briaunos suklotų plytų eilė PV sienų kampe (plotas 14) gali būti rūsio laiptinės pakopa. Nuo trijų atidengto pastato sienų kampų (plotai 13–14, 16) eina tvorų ar medinių priestatų pamatai iš nerištų akmenų eilių. Tokio dalinai gynybinio tipo statiniai Lietuvoje atsirado XVI a. viduryje. Panašių rasta Vilniuje A. Volano g. 13 (buvę Valavičių rūmai, vėliau Bernardinių vienuolynas), Pilies g. 22 kiemo korpusas.

Apibendrindami Pilaitės piliavietėje atidengtus mūrus galime teigti, kad jie yra maždaug vieno laikotarpio. Naudotos plytos rausvos, rusvos, raudonos, 7,2–8,5x13–16,7x29, 5–32 cm dydžio, rištos vidutinio stambumo ir riebumo skiediniu. Pagal savo formatą jos pritaikytos dvieiliam rišimo būdui, atsiradusiam XVI a. II pusėje ir tebenaudojamam iki šiol, bet vietose, kur rišimas yra kiek tvarkingesnis, jis yra gotiškas, kurį laiką naudotas ir po gotiškosios tradicijos pabaigos, XVI a. II pusėje ir XVII a. pradžioje, o gynybiniuose statiniuose – iki XVII a. vidurio. Taip daryta todėl, kad gotiškasis rišimas parankus mūrijant storas sienas, ypač gausiai mūre naudojant akmenis. Ankstyviausi 2008 m. archeolo-

0 2 cm

6 pav. Stiklo dirbinys iš ploto 9. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 6. A glass artefact from area 9.

7 pav. XVI a. I pusės renesansiniai kokliai iš ploto 1. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 7. Renaissance stove tiles from the first half of the 16th century that were found in area 1.

8 pav. Koklių karūnėlės iš ploto 1. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 8. Crown trim stove tiles from area 1.

ginių tyrimų metu aptikti radiniai datuojami XVI a. I puse.

Ne visose vietose, kur tikėtasi atkasti daugiau gynybinės sienos fragmentų, jie buvo rasti. Daugumos išlikusių sienų pamatų padai labai arti dabartinio žemės paviršiaus – kalvos viršūnė tiesiog buvo nukasta ar nukentėjo dėl grunto erozijos, todėl vietose, kur pamato padas buvo seklesnis, jis ir neišliko. Neaišku, ar siena visur buvo tik gynybinis aptvėrimas, ar kur nors prie jos šliejosi kokie pastatai, bet rūsių požymių šalia atkastų pamatų nėra (išskyrus stačiakampį pastatą aikštelės PV dalyje), nerasta ir pamatų, kurie su minėtu pastatu galėtų formuoti uždaras erdves. Piliavietės aikštelę nuo PV pusės skyrė plonesnė tvora, greičiausiai medinė, kurios siauras pamatas yra akmenų eilė. Gynybinė siena jungties su tvora vietose staigiai nutrūksta, lyg būtų nebaigta statyti. Gal manyta, kad ši kalvos pusė papildomai apsaugota stačiakampio pastato, nes tokie statiniai dažniausiai turėdavo gynybinę arba dalinai gynybinę paskirtį.

Nors ir rasta gausi prabangių archeologi-

9 pav. ŠR piliavietės dalyje plote 10 atkasti bokšto pamatai iš V. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 9. The tower foundation unearthed in area 10 in the NE part of the castle site. View from the W.

nių radinių kolekcija, šiame tyrimų etape neaptikta akivaizdžių komplekso rezidencinės funkcijos paliudijimų. Labiau įžvelgiama gynybinė, o dėl tvorų gausumo ir ūkinė jo funkcija. Tačiau vien užstatytos ir įtvirtintos teritorijos dydis rodo komplekso, nulėmusio iki šiol vartojamus aplinkinių vietovių pavadinimus – Pilaitė, Papilaičiai (dabar – Pašilaičiai), reikšmę.

10 pav. Pastato, atkasto šalia piliavietės V šlaito plote 16, ŠR kampo fragmentas iš ŠR. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 10. A fragment of the NE corner of the building unearthed in area 16 near the castle site's W slope. View from the NE.

The Pilaitė castle site

16 trenches (a total area of 101 m^2) were excavated on the N, S, E, and W edges of the hill's flat top during the investigation of the Pilaitė castle site in 2008 and fragments of the castle site's masonry walls (Fig. 1) were unearthed in 9 areas (3–4, 8–10, 13–16) on the E, SW, and N edges. The masonry walls were up to 1.1–1.25 m thick (Figs. 2–3). The tower investigated in 1996 was also unearthed. Its walls were 0.95–1.1 m thick, 0.5–1 m high, and had an interior diameter of about 4 m (Fig. 9). The corners of a 15 x 11 m building (Fig. 10), the seeming remains of a basement, were found in the SW corner of the hill top. All of the discovered walls are from approximately one period: the second half of the 16th – mid-17th century.

A 0.4–1.6 m thick 16th–17th-century cultural layer that was rich in finds was discovered at the Pilaitė castle site. The finds include interesting polychrome stove tiles (Figs. 4, 7–8), stained glass frames (Fig. 5), and glass artefacts (Fig. 6).

Aušra Zalepūgienė,
Robertas Zilinskas

Rokantiškių piliavietė

Rokantiškių piliavietė (A1614) yra Vilniaus mieste, Pavilnių regioniniame parke, apie 2 km į V nuo Naujosios Vilnios geležinkelio stoties, 150 m į P nuo Vilniaus–Naujosios Vilnios geležinkelio tilto per Vilnią, 80 m į PV nuo Vilnios kairiojo kranto, į PV nuo S. Batoro gatvės. Piliavietė įrengta apie 30–40 m aukščio kalvoje – aukštumos kyšulyje, iš Š ir ŠR pusės juosiamame Vilnios slėnio. Jos aikštelė netaisyklingos trapecijos formos, pailga Š–P kryptimi, apie 50x10–40 m dydžio. Rokantiškių (Rakantiškių) vardas rašytiniuose šaltiniuose aptinkamas tik nuo XV–XVI a. 1506 m. Lietuvos Metrikos aktuose minimas Rokantiškių valsčius (*Rokantyska wlosc*). Lietuvos metraštyje įrašyta legenda apie Rokantiškių įkūrimą šią pilį sieja su Alšėnų giminės pradžia. 1530 m. Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis Rokantiškių pilį pardavė karalienei Bonai Sforcai. XVI a. pilies savininkai keitėsi: kurį laiką ji priklausė Goštautams, kiek vėliau, nuo XVII a. I pusės, Rokantiškes valdė Pacai. Pilis buvo sugriauta karų su Rusija metu (1655 m. rugpjūčio 7 d.) ir po to nebeatstatyta.

Archeologinius Rokantiškių piliavietės tyrinėjimus 1940 m. pradėjo Vilniaus miesto muziejaus archeologai (vadovai Helena ir Vlodzimiežas Holubovičiai). Jų metu piliavietėje tirtas apie 400 m² dydžio plotas – atkasti statinių pamatai, rasta XVI–XVIII a. plytų, čerpių, koklių. Tyrinėjimų dokumentacija ir radiniai